

BIBLIOGRAFIA

Joan FARRELL i DOMINGO, *Castellfollit de Riubregós. Toponímia i vocabulari de la vila i el terme*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1994, 178 pàgines + 2 plans de la vila, desplegable, encartats fora de text.

L'aportació toponímica és abundant. En unes pàgines introductòries, l'autor argumenta les causes de substitució d'uns noms per uns altres, però fa constar la persistència del genèric *vinya* per a designar terres abandonades o amb cereals; és un recordatori dels conreus anteriors al pas de la fil-loxera. Ara, quan realment hi ha vinya, ho concreten dient *vinya de ceps*. I expressa una enyorança sentimental de com era el ritme del camp abans de l'arribada de les màquines motoritzades, un canvi de sistema responsable de la desaparició de noms antics i del naixement d'altres de nous. El treball és presentat a l'antiga, organitzat temàticament. El sumari queda desglossat en cinc conceptes urbans, dinou de corresponents a la ruralia, set de dedicats a la hidronímia (com si la hidronímia no correspongués al camp) i, encara, quatre d'addicionals per a encabir-hi noms que no han encaixat en cap dels apartats anteriors, a més d'haver-hi ja en dos dels tres grans grups citats una secció de *diversos*. L'absència d'un índex alfabètic general, amb entrades fetes per la part específica dels topònims formats per un conjunt de diverses paraules, dificulta el maneig del text. Hauria estat més funcional prescindir de l'organització temàtica i presentar els noms l'un darrere l'altre, entrats alfabèticament per la part específica. A més d'agilitar la consulta, s'hauria vist fàcilment la freqüència amb què un nom n'adjectiva un altre. I s'haurien evitat duplicitats (Empujariols, partida, pàg. 52; peça de terra, pàg. 69; Puig-Oriol, novament partida, pàg. 55; i Puig-Oriols, coma, pàg. 48, per exemple). Cap al final, hi ha llistes de masies habitades el 1889 i el 1985, diverses de les quals també figuren a l'apartat de *Masies i Masos*. I també llistes de noms extrets de capbreus de 1791 i de padrons dels segles XIX i XX, renoms i malnoms obtinguts de documents del XVII, XVIII i XIX, uns altres d'antics no documentats, caps de casa d'un capbreu de 1791 i del cadastre de 1861, i altres informacions com cognoms predominants, oficis del XVIII i topònims de termes veïns. Un mapa del terme, amb els noms actuals més significatius, sobretot de partides de terra, hauria estat un bon complement de la informació. Tal com anuncia el títol, l'obra s'acaba amb un *Vocabulari castellfollitenc* de cap a 750 mots. Ens abstenim de comentar-lo, ja que no entra dintre el concepte d'onomàstica.

Ogima

Joan LÓPEZ i CORTIJO, *Campins, indrets, masos i records*, Servei de Guies del Montseny, Campins 2000, 238 pàgines.

És un treball ben estructurat com a inventari d'onomàstica. Organitzat alfabèticament, amb entrades per la part denotativa de cada nom. Conté una abundància de fotografies i, més rellevant que això, nou mapes parcials escampats tot al llarg del text. A part de diverses reproduccions fragmentàries d'un mapa de 1853. Té la prudència de no entrar en el terreny de les etimologies, tret de la del nom del poble, que circumscriu a l'opinió de personatges entesos en la matèria. Es limita a donar una definició de diccionari de paraules relativament poc corrents (carcabà, garrell, fogarós, terrades, etc.) i alguna vegada aventura hipòtesis de deformació (filosot) o es permet comentar lingüístics (Escomes, Esplanes). No incorpora transcripció fonètica, però fa algunes observacions sobre pronunciació: Pauplana (*paplana*, *pouplana*), Quaranta (*curanta*), Torrelles (*torreies*). La documentació consultada no és especificada, però se citen cinc arxius als quals l'autor ha accedit i es veuen datacions que tiren enrere fins al segle XIV. No es distingeixen a primer cop d'ull els noms d'ús actual dels

caiguts en desús. D'alguns masos fa un resum historicista des dels inicis del nom amb què es designen. Can Masó pot servir d'exemple, amb afirmacions hipotètiques ben travades, amb indicació de fonts de riquesa familiar de diversa mena; amb un to deseixit, parla de «passadissos secrets, segrestos, suïcidis, armament amagat, troballes de monedes, i vida i miracles del comandant carlista que visqué a can Masó». Aquest és el mètode dominant, basat en un tarannà de mena detectivesc, quan descriu masies i cases. Un altre paradigma l'ofereix can Pons (que la gent pronuncia amb *ó* tancada) que -afegint-hi la font i la mina- ocupa quatre pàgines de text i sis de fotografies. L'hort de la Causa Pia li permet de començar explicant què era la Causa Pia, qui la va fundar i com funcionava. Parlant de can Collell, explica que fou adquirida per Frederic Soler el 1886 i coses que hi van passar fins a 1952. És un llibre que, a més d'aportar una riquesa onomàstica d'un dels termes de poca extensió de la falda del Montseny, fa de bon llegir per l'amenitat del text, que combina amb habilitat el rigor de la investigació amb retalls d'històries, anècdotes i genealogies de cada lloc.

Ramon Amigó i Anglès

Josep RECASENS LLORT, *Blancafort, a partir dels noms passats i presents*, pròleg de Ramon Amigó, Institut d'Estudis Catalans, Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, IV, Barcelona, 2000, 157 p., amb div. plànols.

Inventariar els noms de lloc i de persona d'una localitat és com esbossar els plànols de la seva estructura social, política, econòmica o religiosa; fins i tot, i per poc que es grati sobre alguns dels seus noms, hom podrà trobar sota la superficial crosta del mot ideologia i mentalitat. Els mots no són, evidentment, la història, però sí el seu ADN, el qual ens permetrà establir-ne l'espectre clínic. Per això els inventaris de noms són importants per a la història local, i arriben al seu màxim aprofitament sobretot quan els historiadors i filòlegs els fonen en estudis generals d'una determinada àrea lingüística o país: aleshores la curiositat o el valor local pren la seva veritable dimensió històrica i mental. Tanmateix, penso que aquest aprofitament encara no és prou considerat pels investigadors, tot i que, a mesura que la recol·lecció onomàstica avanci pel país i que la seva clapa d'estudi s'ampliï, el seu oblit haurà de ser considerat com una mancança estructural del treball en qüestió. Com podrà establir-se, per exemple, un mapa de la llengua dels països catalans, sense desxifrar aquests mots locals? I si, per posar uns altres exemples, volem conèixer la botànica, la indústria o les temenques d'una comunitat, qui menysprearà aquestes bases de dades locals?

Per establir una bona base de dades calen, en primer lloc, bons obrers que posin els materials onomàstics a peu d'obra dels especialistes, segons una precisa i gràfica definició de Ramon Amigó. Obrers especialitzats, tanmateix, que coneguin i estimin el territori i que li'n sàpiguen esprémer la història de la manera més intel·ligent i efectiva. En aquesta obra que comentem, Josep Recasens ha sabut treballar amb rigor i prudència els camps de l'onomàstica d'un municipi, Blancafort. Rigor a l'hora de plantejar-se els objectius de l'obra i en la tria de les fonts documentals amb què bastir-la, i prudència quant a conclusions i valoracions, les quals ja pertanyen a una altra escala d'estudi i anàlisi. L'estructura del llibre està ordenada en dos apartats ben definits. Per una banda ens trobem amb una breu introducció que emmarca aquest municipi de la Conca de Barberà des del punt de vista geogràfic i històric, per tot seguit fer un recompte i classificació dels cognoms dels 390 habitants de la vila segons el padró de 1998. Com que l'autor ha comparat aquesta nòmina d'habitants amb la primera coneguda, que és la del fogatge de 1365, hom podrà constatar la persistència de cognoms com Moix, Prats i Fonnoll; finalment, l'autor ens ofereix un resum d'edats i la piràmide demogràfica de la seva població.

El gruix de l'obra, com no podia ser d'una altra manera, és l'inventari dels topònims i antropònims -961 entrades-, entre pretèrits i actuals. Cada un d'aquests noms és justificat o explicat d'acord amb la geografia i, quan és possible, reforçat documentalment amb una rica sèrie de fonts; per aquesta raó Josep Recasens ha buidat diversos arxius locals i comarcals, ha enquestat persones d'edat i ha aplegat una breu bibliografia d'acompanyament.

De l'agrupació temàtica dels topònims en resulten algunes evidències força interessants o, si més no, curioses, com és la utilització del pronom demostratiu neutre "això" per a designar "el tros" de terra (això d'Antich), a l'igual del que succeeix en altres indrets del Camp de Tarragona -Reus, Riudecanyes, Riudecols...

Un fet que també crida força l'atenció en llegir aquest inventari és la profusió de noms relacionats amb l'església: el tros de l'Almoïna, el tros del Benefici, el Bonany, el tros de la Font, els Gorgs, la Vall, el tros de l'Hospital, els Ràfols..., noms de propietats de la parròquia que la configuren -en un altre temps- com de les més riques de la zona. En la mesura que l'autor ens va assenyalant la microhistòria

de cada un d'aquests topònims -el nom de la família protectora de l'església, eis seus privilegis, etc.-, s'entén amb més facilitat com aquest poder econòmic va poder acabar congriant un determinat comportament anticlerical durant els segles XIX i XX, del qual ens parlen altres llibres d'història.

En el llistat trobem, endemés, infinitat de pistes sobre fauna i flora que poden interessar-nos a l'hora d'establir mapes d'espècies autòctones desaparegudes, etc.; també noms de polítics de la república i del franquisme que no és fútil d'incloure en aquests reculls malgrat no ser populars -com algú ha assenyalat en d'altres llocs-, però que si bé en la majoria dels casos no van arrelar en la parla de la gent, sí que els obligava a escriure'ls en qualque documentació -oficis, correspondència, carnets...-, de manera que els noms podien acabar fent-se familiars en l'univers mental de les persones i constatar el poder irradiant del sistema: Durruti, 25 años de paz... També apareixen en aquest recull topònims curiosos o inexplicables -de moment- tals com: corrípa -avui en desús generalitzat-, tros del Pollí -adquirit a canvi d'un ruc-, cucala, xulapes...

Algunes minúscules objeccions al treball. Hom troba a faltar precisions documentals com és la del carrer del Parlament de Catalunya (p. 108) -que per altra banda haguera estat fàcil de fer remetent-se a les actes municipals-, sobretot perquè a través d'aquestes referències hom podria establir la velocitat amb què quallen o s'imposen arreu del país els noms de la represa democràtica; per altra banda no s'aclearix d'on prové la data de construcció de la mina del Pastoret (p. 110); hom no entén per què no sempre es respecta Fermí en lloc de Fermín (ps. 70 i 121) o "això" en lloc de "tros", sobretot quan l'autor referma la vigència local d'aquest mot (p. 113); es parla de la caseta de la Por (p. 127), però aquesta no apareix a l'alfabètic, contràriament del que succeeix amb el local Social (p. 137).

Pel que fa a la bibliografia resulta estrany no trobar citades obres fonamentals com és la de Josep M. Prats Batet, *Blancafort* (Valls, 1998), tenint en compte que en aquesta obra s'inclouen un bon grapat de topònims i partides de terra (p. 11); vials i places (p. 28, 30-31, 33); possessions de la rectoria (p. 36); camins i carreteres (p. 55), etc.; algunes referències d'obres estan mal citades i també manquen llibres bàsics com el de Carme Plaza per a entendre la llengua (àrea del xipella) o d'altres d'un marc històric territorial més ampli.

Òbviament tot això no treu cap valor a l'obra, la qual esdevé una base molt sòlida no solament de la bibliografia que parla sobre Blancafort, sinó per al corpus d'una investigació onomàstica dels Països Catalans, la qual s'enriqueix i creix a partir d'obres ben travades com és aquesta. Per això felicitem l'autor i valorem tot el seu esforç i, naturalment, els seus bons resultats.

Eugeni Perea Simón

Amin MAALOUF, *Les croades vistes pels àrabs*, Edicions de 1984, Barcelona, 2000. 341 pàgines. I Dolors BRAMON, *De quan érem o no musulmans: textos del 713 al 1010*, Eumo Editorial i Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2000, 427 pàgines.

Aquests dos llibres, dedicats a estudiar activitats dels musulmans en unes èpoques arcaiques més o menys coincidents, han aparegut l'un després de l'altre, el segon trimestre del 2000. Són textos d'història, no pas d'onomàstica; però aporten tants noms de lloc i de persona que no resulta desentencat de recomanar-ne la lectura. El d'Amin Maalouf, el primer a sortir al mercat (abril, 2000) -una traducció de l'original francès-, fa transitar per l'Àsia Menor, Siria, Palestina, Israel i Egipte, des de Nicea a Alexandria passant per Antioquia, Alep, Damasc, Bagdad, Trípoli, Tir, Tiberíades, Jerusalem, Damiata, el Caire, i una munió d'indrets turcs i semítics per les terres compreses entre les costes banyades per la Mediterrània oriental i el riu Eufrates i Tigris. És el relat, vist a partir de cronistes àrabs, de la invasió cristiana dels croats europeus («que Déu els maleeixi», segons s'expressen sovint els textos àrabs), de tant en tant anomenats francs, des del final del segle XI al final del XIII. Són escruixidores les atrocitats de les guerres entre europeus i asiàtics, i de les que fan reietons àrabs contra reietons àrabs per la detenció del poder. Ja s'hi veu la importància que es donava a la possessió de Jerusalem. Hi ha una abundància d'antropònims, reunits en un índex de noms. Però no hi ha índex de topònims, que hauria estat tant o més extens, i s'hi troba a faltar.

L'onomàstica que es fa present al text de Dolors Bramon ens és més pròxima en l'espai. Recopila textos de cronistes, també àrabs, que relaten accions bèl·liques dutes a terme per las terres que ara són catalanes. Constitueix la prossecució del recull i de l'estudi de les cròniques araboislàmiques estudiades pel semitista Josep M. Millàs i Vallicrosa i comprèn el llarg espai de gairebé tres segles, des del començament del VIII fins al començament de l'XI. A part de l'interès que té des del punt de vista històric veure com explicaven els fets des de l'altre cantó contendent, té l'interès onomàstic de trobar-hi, amb transliteració de l'alfabet àrab a l'alfabet llatí, una bona colla de noms de lloc tal com els escri-

vien els historiadors mahometans: Albarca (*al-Barka*), Albesa (*al-Massa**), Barcelona (*Barsaluna*), el riu Cinca (*nahr-al-Zaytun*), el riu Ebre (*Ibruh*), la Granja d'Escarp (*Iskarb*), Fraga (*Ifraga*), el riu Gaià ('*Allan o Gallan*), Lilla (*al-Daliya*) Meià (*Madanis*), Òdena (*Wutina*), Pallars (*Balyaris*), Roda d'Isàvena (*Ruta*), Siurana (*Sabrana*), Tamarit (*Tamrih*), Tortosa (*Turtusa*), i una colla d'altres que afeixugarien la recensió. A part, naturalment, d'antropònims en abundància, tant catalans com àrabs. L'índex onomàstic, d'una gran utilitat, conté tots els noms, tant de persona com de lloc.

*Ometem-perque no els tenim a la nostra màquina-els signes diacrítics amb què van modificades algunes de les lletres de les transliteracions.

Ramon Amigó i Anglès

Ventura SELLA i BARRACHINA, *Senyes de mar de mariners sitgetans*, Sitges, 1998, Grup d'Estudis Sitgetans, 126 pàgines (21 per 14 cm), il·lustrat. ISBN 842974475-4

El Grup d'Estudis Sitgetans ha editat un recull intítulat *Senyes de mar de mariners sitgetans*. Es tracta de la publicació i comentari de les llibretes de set mariners de Sitges: Joan Cañameras i Pagès, Vicenç Ibàñez i Olivella, Jordi Jou i Andreu, Salvador Rosés i Capdet, Josep Rosés i Llopart, Joaquim Rosés i Rovira i Josep Rovira i Aixa.

Les senyes de mar són el sistema que fan servir -o potser és millor dir feien servir- els pescadors per a poder localitzar sobre la superfície del mar, completament llisa i indiferenciada, els llocs on és possible trobar bona pesca. Consisteix a establir dues línies, de manera que coincideixin en el lloc de pesca a on es vol anar a pescar. Aquests línies es tracen fent coincidir, per a cada una d'elles, dos punts de terra. Quan en la llunyania s'aconsegueix aquesta coincidència tenim una de les línies, i seguint-la, s'arriba a un lloc on, per l'altre cantó, coincideixen els altres dos punts. S'ha arribat al lloc buscat. Posaré un exemple tret del llibre (pàg. 55): *Cerola i Barona dret per fora... La dent de Montmell pel campanar de Cubelles*. Que vol dir, quan per la banda de llevant coincideixen la muntanya de Collserola (el Tibidabo) i la torre Barona (en el terme de Castelldefels, al costat de l'hotel Jaume I), i per la banda de ponent el cim del Montmell (muntanya del municipi del mateix nom, en el Baix Penedès, molt visible des de mar) amb el campanar de l'església de Cubelles s'ha arribat al lloc de pesca dit la Clota. Cal advertir que els noms que donen els pescadors a aquests accidents terrestres són propis de la gent de mar. D'aquesta manera, una mateixa persona quan és a terra fa servir per a designar muntanyes, masies, arbres, etc, els mateixos topònims que fan servir els seus convilatans, i en canvi, quan és a mar, anomena aquells accidents terrestres amb un nom diferent del que usava a terra

Antigament, quan no hi havia mitjans moderns, com el sonar o el radar, aquestes llibretes, que indicaven com es podia arribar als bons llocs de pesca, eren una possessió preciosa que els pescadors es resistien fermament a deixar a ningú i que passaven de pares a fills. Actualment el seu valor pràctic és escàs, perquè la tècnica actual els supleix amb avantatge i perquè amb la urbanització del litoral moltes d'aquestes senyes han desaparegut o han quedat amagades. Per altra banda, el seu aspecte humil fa que puguin ser tingudes en poc i fins i tot llençades com a coses inútils i sense interès. Per tant, té molta importància la seva conservació mitjançant la seva impressió. Maria Teresa Montaña, de Tarragona, va fer, en aquest sentit, una gran labor amb la publicació de la seva tesi *Els noms de lloc sotaiguats de la mar sitgetana a la rapitenca* (Tarragona, Diputació de Tarragona, 1991). El llibre que ens ocupa en aquesta recensió ha fet la feina, gairebé exhaustiva diria jo, de publicar totes les llibretes conegudes dels pescadors sitgetans.

En unes *Paraules preliminars* Ventura Sella explica de quina manera van arribar al seu poder les set llibretes que presenta. A continuació fa un recull de la terminologia usada pels pescadors i de les senyes de mar que hi ha a les llibretes sitgetanes. I per últim fa la transcripció del text de les llibretes. L'ortografia bàrbara de la major part d'elles fa que en algun cas calgui recórrer a afegir a algunes paraules un signe de (?) o donar una doble possible interpretació. El llibre es completa amb la il·lustració, consistent en les fotografies dels pescadors en poder dels quals eren les llibretes, molts d'ells ja morts, i amb la reproducció del dibuix de diversos perfils de la costa, vistos des de mar endins, que David Jou i Andreu va fer l'any 1949.

Aquest llibre posa a disposició dels interessats en el tema uns textos als quals és molt difícil accedir directament i els ha salvats per a la posteritat. Són igualment el testimoni d'un món que pràcticament ha desaparegut i que durant segles va ser el mitjà de vida habitual de moltes famílies a les nostres costes.

Ignasi Mª Muntaner

Esteve CRUANYES i OLIVER, *Noms, renoms i malnoms. L'Arboç-1930. Radiografia d'una vila.*, Pròleg de Josep Maria Jané i Sansó, Institut d'Estudis Penedesencs, Sant Sadurn d'Anoia, 1999, 322 pàg., i índex, il·lustrat amb fotografies.

El treball es basa en documentació diversa, principalment d'unes llistes electorals de 1931-1933, d'uns fitxers del final del segle XIX i d'una relació de renoms publicada per un periòdic referint-se als anys 1913-1915. A part d'una intensa i extensa enquesta oral. A la introducció, estableix els matisos que diferencien el renom o sobrenom -els epítets que s'apliquen a cases o famílies- del malnom -els que es dediquen a una sola persona. Els noms són analitzats carrer per carrer, fins a vint-i-cinc carrers, més barris, masies i finques disseminades. Descríu cada carrer -il·lustrat amb un dibuix esquemàtic- amb abundància de detalls i amb profusió de dades històriques. Dintre de cada carrer, anota casa per casa, amb el nom o els noms diversos que ha tingut i un enfilall de cronologies familiars, procedències, emparentaments, anècdotes i fets històrics. Amb espais, quan cal, dedicats als habitants que hi ha hagut i els establiments que hi hagin funcionat. Amb una prudència prou convenient, no s'interna en el camp de les etimologies, però, sempre que pot, justifica la creació d'un renom com, per exemple, en el cas de Batsums: deformació del cognom Bonsoms; i ho aprofita per parlar de la muller i dels fills, i de l'activitat professional, començant al 1830. És ben bé, com diu el títol, una *radiografia* de la vila de l'Arboç durant els primers trenta anys del segle vint. Al final, hi ha tres índex: a) de cases per carrers, b) general de noms, renoms i malnoms, i c) general de noms, renoms i malnoms per ordre alfabètic. És un treball minuciós, que no s'entreté en divagacions. Delata el profund coneixement que l'autor té de la vila, a la qual ha dedicat una colla de publicacions en els últims vint-i-cinc anys. Aquest mateix Butlletí nostre li va publicar *L'atles comarcal*, el 1980. Hauria estat una benedicció que el Sr. Cruanyes s'hagués encarat amb l'onomàstica del més aviat petit terme municipal de la seva vila entranyanable; potser encara podrà estimular algun conegut seu perquè s'hi posi, sota la seva orientació.

Ramon Amigó i Anglès

Jaume SABATÉ ALENTORN, *Onomàstica del poble i terme de la Vilella Alta*. Pròleg de Ramon Amigó. Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, V. Barcelona, 2000, 255 p., amb div. plànols.

Els noms de lloc i de persona penso que són com peces d'una llengua que cal estudiar des d'una doble vessant: a partir d'elles mateixes -com si es tractés d'una peça òssia del cos- i, en segon lloc, com a funció tinguda en l'estructura global -l'esquelet de la llengua. El primer camp correspondria als recol·lectors de mots, als investigadors que mitjançant l'enquesta oral i el buidat dels arxius recuperen aquests petits tresors de la llengua; el següent pas correspondria als especialistes de cada matèria, que amb aquestes peces sobre la taula podran recompondre el seu camp d'estudi: l'evolució d'una llengua, les passes d'un sistema econòmic, polític o cultural, etc.

Això és el que ha fet l'autor del present estudi, Jaume Sabaté Alentorn, el qual, amb aquest llibre, en suma nou dels que ja té publicats sobre temes prioratins -toponímia, història, folklore. Ramon Amigó, en un pròleg saborós, poètic i ple de reflexions lingüístiques, destaca aquesta producció i, molt especialment, l'amor de Sabaté a la terra i a la seva gent. Amor a la terra i a la gent que no priven, ans el contrari, de ser-ne crític i rigorós en la tasca encomanada.

L'exemple d'això que dic el trobem de nou en aquest corpus d'onomàstica local que ara publica l'Institut d'Estudis Catalans.

El llibre s'enceta amb una introducció general que sobre història i geografia ens perfila el territori d'aquest poble del Priorat, tal i com acostuma a ser habitual per aquests tipus d'obres. En aquest cas, però, el marc resulta massa breu, especialment l'apartat històric que l'autor clou en l'esclat de la segona república; força més complet, interessant i nou és l'apartat en el qual s'analitza l'àmbit territorial, amb una excel·lent i exhaustiva relació de la botànica del terme i de les seves aplicacions terapèutiques, entre d'altres recerques. Ben segur que també serà del grat del lector el calendari de l'exploració de la terra, on es mesclen les tècniques populars i els coneixements folklòrics que l'autor coneix directament i bé. Les notes dialectals sobre l'idioma perfilaran aquest estudi sobre els mots d'un poble del Priorat històric.

En la llista de topònims Sabaté dona 1.426 entrades, ordenades alfabèticament, en bona part documentades en un vano cronològic que va del segle XV fins al XX, i amb un apèndix força útil on s'apleguen reagrupats els cognoms, els noms de casa, els renoms, les partides de terra, les finques, els

pobles veïns, els llocs d'interès del terme i del poble i també eis arbres singularitzats. Tenint en compte la petita extensió del terme -5,24 km² segons el cadastre de 1990- la densitat dels noms és prou alta, i d'això en dona prova l'elevat nombre de registres d'entrada d'aquest llibre.

Bona part dels topònims anotats són de caràcter general, especialment coincidents amb altres rodals del Priorat, però n'hi ha -com subratllava el prologuista- que no són corrents, com és el cas de les Bronca Solanes, les Espitlles, els Maiets, les Morrandes, els Carrasclans o Terrasclans, les Veanes, etc.

Desglossats per temàtiques, el treball pot interessar -ultra els filòlegs- els especialistes de diverses disciplines, com és ara la indústria, la qual pot rastrejar-se a través de noms com són els forns de calç, els molins, les olles d'aiguarent, els forns teulers, l'hostal, etc.; també poden seguir-se les pistes de la fauna local, amb la particular presència del llop a la zona (la Llobatera), sobre el qual Jaume Sabaté acaba de publicar un altre llibre; el ressò de la república és recordat a través de noms de vials com el dels carrers de Fermín Galan o de García Hernández -les plaques dels quals, amb altres de l'època, es conserven a la casa de la Vila. Malgrat la presència propera del monestir d'Escaladei, de tanta influència comarcal durant segles, resulta sorprenent el poc arrelament d'una onomàstica relacionada amb les pràctiques religioses o de santoral, contràriament al que succeeix en altres pobles veïns.

Un altre valor interessant a descobrir en aquest llibre és l'anotació dels mots o expressions de la llengua (p. 40), però que es van repetint a les explicacions minucioses de cada un dels topònims o antropònims recollits a l'inventari: argadells (àrguens), decudells (llicorelles), de possibles castellanismes com *sanserro* (segurament de *cencerro*, cap desgavellat), etc., o girs de la llengua com "a la tintada", per a expressar un to de color dels raïms...

En definitiva, un llibre valuós pel que representa de coneixement científic d'un territori i, inqüestionablement, també per l'estima i respecte abocat per l'autor en descriure la gent que viu o que ha poblat aquest lloc.

Eugeni Perea Simón

Enric RIBES i MARÍ, *La toponímia de la costa de Sant Joan de Labritja*, edicions Can Sifre, Eivissa, 1993, 169 pàg. + taula + 3 mapes plegats i *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*, Institut d'Estudis Baleàrics, Govern Balear, Ajuntament de Sant Antoni de Portmany, 1995, 240 pàg. + taula + 2 mapes plegats (en el nostre volum, que en devia haver de tenir un tercer).

Porto retard. Ho sé i me n'excuso. Així i tot -com que no recordo que fins ara en aquest *Bulletí* ningú hagi parlat de toponímia eivissenca- donaré notícia de dos reculls d'onomàstica de la Pitiüsa major. El primer d'aquests dos llibres comprèn tres sectors de la costa nord i nord-est de l'illa: el de la parròquia de Sant Vicenç de la Cala, que és el més oriental; seguit de la costa de la parròquia de Sant Joan de Labritja i de la de Sant Miquel de Balansat, que reuneix una llarga extensió de litoral, plena d'entrants i sortints. L'altre volum prossegueix l'exploració enllà cap a ponent, per la costa de la parròquia de Sant Mateu d'Albarca, la de Corona i la de Sant Antoni de Portmany, una altra tirada litoral plena d'irregularitats. Els noms van ordenats tal com es van trobant resseguint la línia costanera de llevant cap a ponent. No hi ha transcripció fonètica incorporada, però a la introducció hi ha un apartat dedicat a orientar sobre característiques lingüístiques de la zona, i en torna a parlar cap al final, en un apartat corresponent a «Conclusions», retolat «Trets dialectals». A «Conclusions» mateix, examina també els estrats lingüístics i desgrana la classificació dels topònims dividits en antropònims i descriptius, subdividits aquests últims en una bona colla de conceptes, amb un predomini de noms topogràfics. Els mapes, en uns fulls de dimensions generoses, de cap a 45x60 cm, són clars, malgrat l'espessetat de noms que s'hi acumula. Hi ha il·lustracions fotogràfiques en blanc i negre i en color. Tots dos llibres estan estructurats de la mateixa manera i porten al final un índex alfabètic dels topònims recollits. La bibliografia utilitzada és extensa. Les descripcions dels indrets són concises, amb derivacions geogràfiques, mineralògiques, historicistes, i comprenen especulacions etimològiques cauteloses, com la defensa de *Celada* en lloc de «Salada», i anècdotes. Són dos reculls ben treballats que forneixen un bon coneixement d'uns territoris summament accidentats, recorreguts minuciosament amb ulls atents i orelles obertes, il·luminats per un amor viu a la terra i a la seva llengua, que es nota que l'autor coneix a fons i estima amb passió. Tal com afirma Isidor Marí en el pròleg del primer d'aquests volums, és un recull «sense cap dubte exemplar i, des de molts punts de vista, utilíssim»

Ramon Amigó i Anglès

Montserrat VIDIELLA RECASENS, *Onomàstica de Cambrils i del seu terme municipal*. Ajuntament de Cambrils, 2000. 774 pàgines. 2 mapes plegats del terme.

El nombre de pàgines ja dona a entendre la gran extensió del treball per un territori que no arriba als 35 km², amb un litoral marítim de gairebé 9 km de llargària. És organitzat tal com hom entén que és aconsellable que ho sigui, com un diccionari, amb alfabetització per la part específica quan el nom en conté una de genèrica. Porta la transcripció fonètica dels noms vius. Com a novetat, indica a cada entrada a quin concepte el nom correspon: antropònim, barranc, carrer, casa, mina, partida, renom, etc. Les anotacions documentals també es presenten d'una manera nova: en tres columnes retolades *documents*, a l'esquerra, on va la transcripció del fragment que s'aporta com a il·lustració; *data*, amb l'any, i *bibliografia*, a la dreta, on s'indica el nom del document –sense utilització de sigles– i els detalls per a la localització del fragment aportat. En molts casos, aquestes llistes són llargues, com per exemple a *lo carrer de la Fira*, amb quaranta-cinc anotacions que ocupen dues pàgines i mitja, sense que hi hagi variants ortogràfiques fins a partir de mitjan segle XIX, quan el nom comença a presentar-se castellanitzat. Les descripcions són acurades i algunes, extenses, amb retalls d'història local, d'aspectes geogràfics, d'interconnexions familiars en el camp habitualment complex dels noms de les cases, i amb algunes especulacions etimològiques sempre ben travades. Utilitza l'article «lo» a la part corresponent a la forma normativa dels enunciat. El llenguatge que fa servir en el text és impecable. Nogensmenys, l'autora no s'ha atrevit –segurament per un respecte a unes desviacions una mica velles– a prescindir d'alguns signes ortogràfics no admesos per la normativa, tals com *-ch* final (Bosch, Folch, però Estruc, Groc), la *-s* final en lloc de *-ç* (Llorens), *-rd* final en lloc de *-rt* (Gallart), la *y* intervocàlica (Gaya), la *ñ* (Ibáñez), i potser algun altre. L'autora manifesta disgust –que sabem generalitzat a Cambrils– pel nom oficial de la vila, un nom que va ésser proposat el 1933 per la ponència formada per P. Fabra, J. M. de Casacuberta i J. Coromines. Per decret de la Generalitat de Catalunya del 20 d'abril de 1931, la revisió dels noms dels municipis de Catalunya va ésser encarregada a l'IEC, i aquest Institut encomanà la tasca als ponents que s'ha dit. Segurament que llavors l'Ajuntament de Cambrils no va fer ús de la facultat que tenia de presentar les observacions que poguessin fer els ajuntaments afectats per canvis. Va ésser afegit «de Mar» per distingir aquest Cambrils del Camp d'un poble del municipi d'Odèn, al Solsonès. No deu quedar exclòs que l'Ajuntament actual pugui gestionar, prop de qui correspongui, que la Generalitat actual traspassi a Cambrils del Solsonès un additament determinant i suprimeixi el de Cambrils del Camp (o el deixi així, com del Camp –com passa amb Castellvell, Montbrió i Mont-roig–, que potser trobaria més consentiment popular que no pas «de Mar»), si considerava que aquesta modificació era convenient. Les dotze pàgines d'introducció són modèliques i constitueixen com un tractat que analitza la formació de l'onomàstica, les transformacions nominatives possibles i la metodologia dels reculls. La vila de Cambrils ha estat afectada per una expansió urbana accelerada ocasionada per l'explotació intensiva del turisme, a causa de la qual expansió el treball es limita a recollir la toponímia urbana tal com era abans de la inestabilitat humana i immobiliària actuals, com si diguéssim que es limita al nucli antic i als primers assentaments del port i, cronològicament, a la primera meitat del segle XX. Però parla dels vint-i-cinc barris moderns superposats a la zona agrícola; els descriu i hi detalla els noms de les vies públiques, uns noms que no reben una entrada individualitzada. És considerable la quantitat de renoms que són anotats, molts d'ells formant part de noms de casa. Quan queden reunits sota l'epígraf *Renoms* n'hi ha tants que ocupen l'espai de tres pàgines i mitja. Hi són acumulats, de la mateixa manera que els termes específics són agrupats a les entrades fetes per als genèrics corresponents, i les partides de terra ho són sota l'epígraf *Partida*, per facilitar la consulta de l'obra. Una particularitat dialectològica que s'hi observa és «cava» per designar un sot estret que condueix l'aigua de pluja cap a un barranc. El recull no inclou els talassònims; a la introducció (p. 16) en queda justificada l'exclusió, entre altres raons, per l'existència de *Els noms de lloc sotaiguats de la mar sitgetana a la rapitencia*, de M. Teresa Montaña (Diputació de Tarragona, 1991). *Onomàstica de Cambrils i del seu terme municipal* és una aportació notable al coneixement nominatiu minuciós actual, i del caigut en desús, d'un sector de país; queda així només pendent d'exploració una part, ara ja petita, de la subcomarca coneguda per Baix Camp.

Ogima Selga

Joaquim B. MARTÍ MESTRE, *Toponímia actual i pretèrita de la baronia de Torres Torres: Algímia, Torres Torres i Alfara*, Ajuntament d'Algímia d'Alfara, 1998, 237 pàg., 8 mapes dintre el text.

Tal com explica el títol, la baronia comprèn els municipis d'Algímia de la Baronia, Torres Torres i Alfara de la Baronia. D'aquestes tres poblacions, Alfara és la que té més habitants, seguida per Algí-

mia i per Torres Torres, que és la més poc poblada. L'estudi tracta la zona rural per separat del nucli urbà i, novament, els noms actuals -dels quals «sempre que ho considerem oportú» dóna la transcripció fonètica- per separat dels noms caiguts en desús. La documentació consultada és abundant, a partir del segle XV fins al XX. Dedicava un capítol a la classificació semàntica dels topònims. Parla breument de l'origen lingüístic dels noms i continua amb un estudi lingüístic de les paraules recollides. Un apèndix documental conté la transcripció de quatre documents, dels segles XIV, XVI, XIX i XX, dos dels quals d'una gran extensió. Les entrades van organitzades per ordre alfabètic del mot principal. Dintre l'apartat que li correspon, són inclosos els noms compostos -si n'hi ha- que contenen aquella paraula, els quals noms designen altres llocs: barranc, bassa, camí, colmo, font, senda, etc. Dintre l'entrada «Arbres singulars» és anotat el nom del més significats. Dintre «Camins, sendes i carreteres» van anotades les vies de comunicació. I dintre «Casetes de muntanya» hi ha les d'anomenada escampades pel terme. Moltes entrades són riques d'informació de diversa mena, com per exemple variants formals ofertes pels documents, consideracions etimològiques basades en autors insignes com Joan Coromines, Alcover, Sanchis Guarner, Menéndez Pidal; significat d'apel·latius sobre interferències del castellà. A la introducció expressa una preocupació pel respecte que cal tenir per la llengua genuïna i confessa que «Un dels problemes principals que ha d'acarar un treball sobre toponímia valenciana (hi podríem afegir catalana i balear) és el derivat de la pressió cultural castellanitizant». Anota la partida dels Cabeçols, un nom caigut en desús. En el comentari de *cabec*, «que designa un cim de poca alçada», es refereix a Joan Coromines quan diu que és un mot sobretot valencià. Però no ho és exclusivament, puix que, si més no a l'Albi (les Garrigues), s'anomenen els Cabeçons, documentats des de 1284 i encara ara en ús, i la paraula hi té el mateix significat de «tossals arrodonits». Un altre dels valencianismes que fa notar és *el Cano* «conducte subterrani a manera de tunelet per on passa una séquia». I *el Rodeno*, que designa un cert tipus de pedra, quan és usat com apel·latiu. Unes paraules que resulten noves fora del País Valencià. Quan parla de les vies urbanes, indica els altres noms que hagin tingut amb anterioritat. Si alguns d'ells corresponen a noms de persona, explica de qui es tracta. Quan s'escau, recorda algun establiment notable que hi havia hagut, o alguna anècdota. És interessant també la relació de les cases d'anomenada de les tres vilettes, amb sengles detalls de localització, d'activitats, sobre la causa del nom. Una relació que va seguida encara per unes altres, d'almasseres i trulls i de magatzems de taronja localitzats sobretot a Algímia, però també algun a Torres Torres i Alfara. No hi hauria fet nosa un índex de paraules genèriques. És un recull ben fet. L'originalitat de la seva estructura no li lleva cap mèrit.

Ramon Amigó i Anglès

Desideri LOMBARTE ARRUFAT, *Dos treballs inèdits d'onomàstica*, dins *Sorolla't*, 11, Calaceit, desembre de 2000, pàgines 13-31.

El nostre consoci Desideri Lombarte deixà en el moment de la seua mort enllestits, pràcticament a punt d'edició, una llarga sèrie de treballs de creació literària, historiografia, etnografia i onomàstica que els seus amics i, molt especialment, l'Associació Cultural del Matarranya, s'han ocupat de difondre i publicar al llarg dels últims deu anys.

En concret, pel que fa a l'onomàstica, en les pàgines d'aquest butlletí interior (núm. XLI, 1990, pàg. 1-24) es publicà, pocs mesos després del seu òbit, l'article «Toponímia d'Aiguaviva. Primera aproximació (Aiguaviva de Bergantes)», i aquell mateix any, a Calaceit, s'edità la modèlica monografia *600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja*. Però tant d'un treball com de l'altre restaren inèdits alguns fragments que ara l'Associació Cultural del Matarranya s'ha encarregat d'editar en l'últim número de la revista *Sorolla't* gràcies a l'esforç i l'interès del seu amic Carles Sancho Meix.

El primer d'aquests fragments publicats recentment, en realitat un veritable article d'onomàstica i etnografia, s'ha intitulat «Pena-roja: cases i carrers, noms i malnoms». Es tracta d'un treball d'anàlisi i descripció de les vies urbanes i les cases, una per una, d'aqueixa població del Matarranya, així com també dels noms i els malnoms dels seus propietaris actuals i, sovint, d'alguns dels seus habitants. La descripció literària s'acompanya d'un plànol general de la vila amb els noms de tots els espais urbans del nucli urbà, i d'una cinquantena llarga de dibuixos detallats, autèntics microplànols (Desideri Lombarte era aparellador de professió i això es nota en la fracturació de les il·lustracions dels seus treballs), dels carrers i las cases de Pena-roja. En els plànols dels carrers cada casa té indicat el seu número, i els noms i malnoms dels propietaris de les cases els trobem, sovint acompanyats d'una acurada transcripció fonètica, a part en forma d'ordenades llistes complementàries. Tot plegat fa que aquest treball siga una excel·lent mostra de microhistòria, microetnologia i microonomàstica, si se'm permeten els neologismes.

El segon fragment inèdit dels treballs de Lombarte que ara es publica a *Sorolla't* és senzillament un plànol detallat del terme municipal d'Aiguaviva de Bergantes, a l'extrem meridional de l'anomenat Aragó catalanòfon, amb la localització dels seus topònims rurals més importants, un plànol que amb les presses de l'edició de l'article de 1990 restà oblidat en una carpeta del despatx del nostre investigador. Per tancar aquesta breu nota, cal ressenyar que en aquest mateix número de la revista *Sorolla't* (l'últim de la seua història segons la nota editorial que l'encapçala) es publica un compendiós article (pàgines 33 i 34) de Juli Micolau i José Celma "Sobre la Freixeda i el seu nom", una altra població del Matarranya en la toponímia de la qual està treballant des de fa anys en Juli Micolau.

Hèctor Moret

Antoni GRAU i VERDÚ, *Noms de lloc i de persona i renoms del poble de Vallmoll*. Societat d'Onomàstica / Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona, 2000. 175 ps. + 1 mapa plegat.

Per fi, arriba al públic aquest llibre, la publicació del qual estava encallada per raons merament econòmico-administratives. Entretant, alguns dels aspectes d'aquesta obra havien estat anticipats a *Quaderns de Vilaniu* («Els renoms de Vallmoll al llarg del segle XVIII») i al *Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica* («Cognoms en la toponímia de Vallmoll» i «Antroponímia de Vallmoll durant el segle XVIII»). Però calia veure el conjunt del treball per adonar-se de la seva importància. Una introducció d'una brevetat suficient situa la vila en les seves coordenades geogràfiques, històriques, agrícoles, industrials i lingüístiques. L'afirmació que el llenguatge de Vallmoll presenta les característiques generals del tarragoní i un parell d'observacions sobre [b] / [v] i sobre la reducció a [k] de la j castellana, per la gent gran, i la realització per [χ] d'aquell signe per la gent jove, l'excusa de donar la transcripció fonètica dels noms vius. Conté un extens repertori de noms caiguts en desús, gràcies a haver examinat documentació abundant des del segle XV fins al XX. Les descripcions són concises, breus, sense gaires comentaris, fins i tot en punts on ens hauria agradat de trobar-ne algun. Per exemple que hagués estat comentada la raó que indueix a transformar a *Bitxets* la paraula *Vichets* d'un document de 1862, un renom que sembla que és caigut en desús. O el pas a *Cil de Sil* d'aquell mateix any. També hauria estat útil de tenir una idea de què era —si algú ho sap— *la Cotxeria* (s.v. Burrell). Suposem que *la Cavalleria* (dels Frares) es refereix a una certa extensió de terra. Això no arriben a ésser objeccions, ans només una prova que hem llegit el llibre i que no hi trobem res de negatiu a dir. L'examen —ara fet només amb una lectura ràpida— d'aquest recull permet de fer algunes constatacions, com que un document de l'últim quart del segle XV testimonia la presència d'avellaners i un altre de mitjan XVIII en testimonina una abundància que pot ésser atribuïda al conreu, amb la partida de l'Avellanar. Que «Nouer» (s.v. Corer) deu ésser la forma actual, amb derivació directa —potser moderna— de «nou» per 'Noguer', ja que, si podem fer cas dels escrivans, al segle XVIII encara conservaven el so oclusiu velar sonor en lloc de la vocal [u]. Que l'adjectiu «Pregon» es veu utilitzat entre 1520 i 1747 en lloc de 'Fondo' actual, en tots dos casos qualificant un camí. Que «Gort» no es devia començar a utilitzar fins entrat el segle XVIII (s.v. Guillamet, Gavatz, Cossi) en lloc de 'Gorg' (s.v. Dones) encara anotat el 1674. Que «els Garràfols», nom actual de partida de terra, devia procedir de 'ràfol' ('casa de camp, amb un tros de terra no gaire gran'), testimoniada al segle XV i començament del XVI, va anteposar una [a] al llarg d'aquell segle XVI i no l'ha completada amb [ga] fins al començament del XX. Si s'haguessin fet entrades pels genèrics des d'on es conduís als específics corresponents s'hauria ajudat el maneig de l'obra; també hi hauria estat útil un apèndix alfabètic de partides de terra, de cognoms i de renoms. Al sumari, hauria estat més objectiu parlar de «llista de noms» puix que, a més de topònims, hi ha una bona colla d'antroponims. El mapa del terme i la confecció material del llibre tenen la bona qualitat a què l'editor ens té acostumats. Hi trobem a faltar, tanmateix, un pla de la vila.

Ramon Amigó i Anglès

Enric PUCH FONTCUBERTA i Carles SANCHO MEIX, *Toponímia i antroponímia de Vall-de-roures*, Calceit, Associació Cultural del Matarranya, 2000, 122 pàgines (24x17cm), i 7 mapes, ISBN 84-88477-20-1.

De mica en mica, al llarg dels últims quinze anys, des de les terres aragoneses de llengua catalana s'han donat a conèixer importants treballs d'onomàstica —sovint a través de les pàgines d'aquest butlletí o, si més no, se n'ha fet ressò—, que tenen com a objecte d'estudi la toponímia i l'antroponímia, pretèrites i presents, d'alguns dels municipis d'aquests territoris.

L'últim d'aquests treballs que ens ha arribat és obra dels arqueòlegs i històriadors Enric Puch i Carles Sancho, els quals finalment, després de més de deu anys de recerca en diferents fonts escrites i, sobretot, orals, han publicat, a través de l'Associació Cultural del Matarranya, un estudi centrat en l'onomàstica de la capital del Matarranya, Vall-de-roures. L'obra, curiosament editada, es divideix en dos apartats. En el primer i més extens dels quals s'hi presenten, ordenats alfabèticament, gairebé cinc-cents topònims -urbans i rurals- acompanyats de detallades descripcions i amens comentaris que trauen fredor i aridesa al treball, de tal manera que fan que no només els especialistes en la matèria s'hi acosten amb profit sinó que també ho facen molts dels habitants de Vall-de-roures, i del Matarranya en general. Tanmateix cal dir que hauria estat raonable de posar una transcripció fonètica, més necessària en uns casos que en uns altres, al costat de cada topònim descrit. Tampoc no sembla gaire raonable que en la segona part del recull, el dedicat a l'antroponímia, es documentin, sense més comentaris, la major part dels cognoms vall-de-rourencs presentats a partir de la guia telefònica de 1988, o de 1999! S'ha de dir, en el seu descàrrec, que els autors del treball només s'han volgut acostar a l'antroponímia amb el propòsit que els fos una eina de suport a les seues indagacions toponímiques. Del que ens hem de congratular en especial és de la curiosa elaboració dels set mapes (I. Rellu, II. Rius, valls, barrancs i sèquies, III. Partides, IV. Edificacions disperses, V. Carreteres i camins, VI. Barris i VII. Carrers i places) que clouen l'obra i que faciliten la perfecta localització dels topònims estudiats.

Per últim, però no per això menys important, si cal ressaltar un tret que impregna l'obra, aquest és, sens dubte, el fet de comprovar, tal com denuncien el tàndem Puch-Sancho, una vegada més com una part important de la idiosincràsia cultural de las terres aragoneses de llengua catalana -l'onomàstica- pateix, des de fa centúries, un procés d'alteració i substitució provocat per la pressió del castellà, un procés creixent fomentat, volgudament o no, sovint des de l'administració. Només amb treballs com aquest, i el d'altres estudiosos de l'onomàstica matarranyenca -tal com se'ns recorda en el pròleg de l'obra-, així com un ple reconeixement de la nostra llengua a l'Aragó, farà que aquesta part del nostre patrimoni cultural no desaparega per sempre.

Hèctor Moret

Monografies del Montseny, Amics del Montseny. Viladrau.

Es tracta d'una publicació de periodicitat anual, que ofereix temes miscel·lanis referits al Montseny, dirigida per Antoni Pladevall, molt ben presentada. De tant en tant, conté col·laboracions d'interès onomàstic. L'article de Rafel GINEBRA i MOLINS, «Tradicció i història: l'assassinat d'Antoni Molins (1628) i el duel entre Serrallonga i Fèlix Torrelles», *MdelM* / 13, 1998, ps. 103-134, gira a l'entorn de la cronologia d'un topònim de Viladrau que es demostra que és anterior a l'època que li atribueix la tradició i, també, que els fets que van generar el topònim no van ocórrer sinó lluny d'allí on és fama que s'havien esdevingut. L'article continua parlant d'En Serrallonga. En el mateix volum de 1998, ps. 153-175, Ferran TOLOSA i CABANI descriu «Camins tradicionals de Viladrau», un article que conté un bé de Déu de noms de colls, cases, serrats, sots, etc., a mesura que se'ls va trobant al llarg dels itineraris, uns itineraris sense horaris, ans només amb indicació dels punts per on passen els camins. A la publicació núm. 15, any 2000, ps. 93-108, l'article «Algunes aportacions noves a la història i a la toponímia del Montseny, segons un document del 1722», d'Antoni PLADEVALL i FONT, subministra munió de noms de la vall de Palautordera i de Sant Celoni. A continuació, ps. 109-119, l'article «Demografia a la vall de Gualba (1376-1722)», de Xavier RENAU i MANENT, és ric en antroponímia obtinguda de fogatges i capbreus de Gualba. I una mica més enllà del mateix volum, ps. 191-203, Joan LÓPEZ i CORTJO, en un article que titula «Records de Morou», explica -amb una gran abundància de noms dels llocs per on passa- diversos itineraris per accedir a la muntanya de Morou, pels encontorns de Riells i Santa Fe.

Ramon Amigó i Anglès

Jesús BERNAT i AGUT, *Toponímia rural d'Atzeneta del Maestrat. Recull toponímic i estudi primerenc...*, Castelló de la Plana, 2000.

El terme d'Atzeneta del Maestrat es troba ben escampat (73 km²) a l'ombra del Penyagolosa. Presenta una enorme diversitat en el seu relleu que va des de valls vora barrancs i rambles a 400 m d'alçària fins a serres que ultrapassen els 1.200 m. Malgrat l'extensió i varietat orogràfica és un terme molt humanitzat i ric en la seua toponímia. Tanmateix, com tants pobles de les comarques del nord del País Va-

lencià ha anat patint l'emigració sagnant dels seus habitants que han baixat generalment cap a les terres de La Plana. I el terme i la gent d'Atzeneta es retroben ara en un magnífic estudi del Prof. Bernat.

Cal dir que el subtítol és una mica enganyós. Si hem de fer algun elogi del llibre, el farem per raons ben contràries a les que enuncia. El recull és exhaustiu i allò de primerenc es veu ben prompte que no va de veres: és quasi obsessiva la intenció de precisar l'abast semàntic de cada genèric; el Prof. Bernat sap dels canvis que cada orònim té en eixir de comarca, de terme o, simplement, de mas i, per això, en una acurada primera part, vol aclarir el significat de tots i cadascun dels que manegen al terme d'Atzeneta -tot i fer referències als termes del voltant- i, després si li cal, precisa el significat especial que els informadors li diuen. Faena que li agrairan toponimistes de pertot arreu, per descomptat pel text escrit i, ben avant, per l'ajuntament d'una bona mostra fotogràfica.

Cada topònim que apareix a la llista alfabètica (ordenació tan estimable per l'erudit com per l'anònim sorrier), va sempre acompanyat per una descripció breu, clara i entenedora. De vegades s'ajunta la transcripció fonètica i algunes fonts documentals. Constantment afegeix l'autor el comentari escaient i divers a la major part dels topònims i allà apareix tot un món: l'etilogia popular, la psicologia dels informadors, aclariment d'errors cartogràfics, informacions erudites, qüestions gramaticals, costumari popular, tradicions del poble, etc.

En tot aquest recull traspu una virtut bàsica de qui és un excel·lent toponimista: la necessitat de mostrar apassionadament, és a dir, didàcticament, uns noms i uns llocs.

Ferran Guardiola

Miquel PUJOL i CANELLES, *La conversió dels jueus de Castelló d'Empúries*, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 1997, 272 pàgs.

Es tracta d'un estudi extens i molt ben documentat sobre les conversions dels jueus que vivien a la capital del comtat d'Empúries a finals del segle XIV i començament del XV. No entrarem a comentar l'aspecte històric de l'obra, que abraça des de mitjan segle XIII (l'època més pròspera en què la comunitat jueva arribà a tenir prop de 300 membres) fins a finals del segle XV, en què estava delmada i reduïda. L'autor estudia molt a fons aquest període de l'aljama d'aquella població, les causes de la seva prosperitat, l'extensió urbana, les relacions que els jueus tenien amb els comtes d'Empúries i amb els reis, la cultura jueva, les pressions i imposicions de tipus religiós i civil que hagueren de patir, els avalots contra ells, les conversions fictícies o certes, etc. I exposa que aquest estudi és un exemple molt vàlid entre altres possibles, del que va passar en aquells segles a gairebé totes les comunitats jueves dels països de la corona catalano-aragonesa. Si mirem l'obra des del punt de vista onomàstic veiem que conté, en apèndix, una llista de prop de dos-cents noms de conversos, és a dir, el nom cristià que adoptaren a causa de la seva conversió. Trobem a faltar, en aquesta llista, les indicacions oportunes que remetin a la pàgina del llibre on apareix cadascun d'aquells noms. En el cos del llibre i agrupats cronològicament segons els nombrosos documents i protocols que l'autor ha consultat apareixen els noms dels conversos i, en molts d'ells, el nom que tenien dintre la fe jueva. Afegeix a cadascun dels noms les relacions familiars que ha pogut esbrinar, fa notar les possibles confusions amb d'altres conversos de noms i cognoms similars i explica diversos detalls que apareixen en els documents. En un capítol estudia els cognoms dels conversos que, en bona part dels casos, són idèntics als de personalitats de l'època, la qual cosa fa suposar un possible apadrinament. I en un altre capítol indica les professions i els oficis que tenien els conversos.

A.R.

Rosalía PANTEBRE TRASFÍ, *Arinsal i el Mas de Ribafeta*, edició de l'autora, Les Escaldes, 504 pàgs.

Heus ací una nova aportació a la genealogia i a la història de l'autora, que fa poc publicà dos extensos volums sobre les nissagues de Bescarab (Alt Urgell) i d'Anyós i l'Aldosa (Andorra). El seu treball és exhaustiu, ja que de cada casa -són pobles petits- n'extreu tota la documentació d'arxius particulars i privats i fa arbres genealògics, amb elements col·laterals, i hi afegeix per confirmar-ho trossos de capitulacions matrimonials, testaments, causes pies, etc. Hom hi trobarà també el nom i l'ocupació d'altres persones que vivien a la mateixa casa. La documentació sovint té un origen medieval, però abunda sobretot la del segle XVIII.

Obres així són un model per als qui vulguin fer una tasca paral·lela en qualsevol lloc d'Andorra o de les terres catalanes.

A.M.

Xavier MIRET i MESTRE, *Un nom femení originari de Sitges*, La Xermada (Sitges), número 4, estiu del 1997, pàgines 14 i 15.

És un article de divulgació sobre el nom femení de persona Vinyet, originari de Sitges i que fins fa ben poc duien solament noies nascudes en aquella població o que hi eren vinculades per motius familiars o d'amistat, El nom prové del santuari de la Mare de Déu del Vinyet, que té els antecedents en una capella construïda el segle XIV. No s'ha trobat cap constància escrita de noies que duguessin aquest nom durant els segles XVIII o anteriors, encara que sí que havia estat aplicat a algunes embarcacions. El llibre de registre de baptismes de la parròquia de Sitges corresponent als anys 1798-1894 va desaparèixer durant la guerra civil 1936-1939 i això impedeix determinar amb certesa qui va ser la primera nena que va dur el nom de Vinyet. Per la consulta d'altres documents de la Parròquia i de l'Arxiu Històric, l'autor dedueix, sense assegurar-ho, que Maria del Vinyet Guimerà i Roig, nascuda el 1805, va ser probablement la primera nena que va dur aquell nom.

A.R.

Xavier MIRET i MESTRE, *Els avantpassats occitans de Sitges*, La Xermada (Sitges), número 6, hivern del 1998, pàgines 36 a 39.

L'autor estudia en aquest article de divulgació les persones d'origen occità que durant els segles XVI i XVII van anar a parar a Sitges, dintre de l'important moviment migratori que en aquella època hi hagué a Catalunya. Esmenta una seixantena de persones de diferents edats i condicions socials, de les quals ha quedat algun rastre escrit en documents diversos de l'Arxiu Històric de Sitges. Aquestes persones augmenten la llista que havia donat en treballs anteriors i afirma que durant la consulta d'altres fonts documentals poden aparèixer encara més noms. Solament ha considerat en aquest treball les persones que, en els documents, són reconegudes expressament com a estrangeres, per bé que n'ha trobades d'altres que pel seu cognom també podrien ser d'origen occità.

A.R.

Vicenç CARBONELL i VIRELLA, *Notícia dels molins fluvials del Penedès*, Miscel·lània Penedesenca, 1996, Institut d'Estudis Penedesencs, Vilafranca del Penèdes, ps. 115-137.

Heus ací una nova aportació a la toponímia d'aquest incansable recol·lector d'onomàstica que és l'autor. Carbonell ha seguit el mètode del gran inventari que va fer Salvador Palau, "El Galo", de Santa Coloma de Queralt, i n'ha trobats de nous, sovint pretèrits, alguns d'ells no identificats. En conjunt són 93 molins, la majoria molt ben documentats i situats geogràficament. En aquesta matèria en pocs anys la recerca ha avançat molt i ha servit perquè alguns molins es rehabilitessin i almenys es conservessin.

A.M.

Xavier MIRET i MESTRE, *Els noms de persona a Sitges des del segle XVII fins als nostres dies*, La Xermada (Sitges), número 9, tardor del 1998, pàgines 26 a 28.

Aquest article de divulgació presenta quins eren els noms amb els quals van ser batejats els nadons a Sitges en uns anys concrets: 1660, 1696, 1797, 1897, 1947 i 1997. La idea inicial de l'autor era presentar les dades d'uns anys sencers distanciat entre ells temporalment per un segle, però el registre parroquial de baptismes que conté l'any 1597 no ha arribat als nostres dies i el de 1697 només es conserva en part. Per això presenta les dades del 1660 (l'any més antic conservat) i del 1696 (el més proper al 1697). Hi afegeix el 1947 en considerar que en el segle XX és quan els noms de bateig han canviat de forma més ràpida. Per a cada any indica el nombre de nens i nenes inscrits en el registre i el nombre de noms diferents en xifres absolutes i en percentatges i hi fa els comentaris i les consideracions que li semblen adients en cada cas.

A.R.

Publicat amb la col·laboració de la
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General de Política Lingüística